

Uloga scenske lutke u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju

Babić, Vlatka

Undergraduate thesis / Završni rad

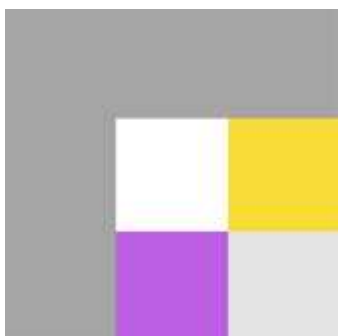
2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Education / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:141:605028>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-01-29**

Repository / Repozitorij:

[FOOZOS Repository - Repository of the Faculty of Education](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Vlatka Babić

**ULOGA SCENSKE LUTKE U RANOM I PREDŠKOLSKOM ODGOJU I
OBRAZOVANJU**

ZAVRŠNI RAD

Osijek, 2020.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Preddiplomski sveučilišni studij Ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja

**ULOGA SCENSKE LUTKE U RANOM I PREDŠKOLSKOM ODGOJU I
OBRAZOVANJU**

ZAVRŠNI RAD

Kolegij: Lutkarstvo

Mentor: red. prof. art. Mira Perić

Student: Vlatka Babić

Matični broj: 574

Osijek, lipanj, 2020.

Zahvaljujem mentorici red. prof. art. Miri Perić na usmjeravanju,
savjetima, znanju i velikoj ljubavi koju je prenijela na mene
kada je riječ o lutkama, sceni i lutkarstvu.
Zahvaljujem mojim najvećim podrškama kroz moje
studiranje i život općenito, Martine i mama,
hvala što ste vjerovali u mene!

SAŽETAK

Lutkarstvo je scenska umjetnost u kojoj je lutka posrednik između glumca i publike. lutka ima veliku ulogu u djetetovom životu, u emocionalnom, socijalnom i spoznajnom razvoju. Osnovni medij u lutkarstvu je lutka, ona je temeljno izražajno sredstvo te umjetnosti. lutka je svima dostupna, lako se izradi od raznih otpadnih materijala, a mogu se koristiti i vlastiti dijelovi tijela za animaciju. Vrste lutaka su ginjol, zijevalica, lutke sjene, javajke, marionete. Lutke se mogu podijeliti prema načinu pokretanja, pa su to ručne lutke, lutke na štapi i lutke na koncima, možemo ih podijeliti i prema poziciji s koje se animiraju, a to mogu biti lutke koje se animiraju odozgo i lutke koje se animiraju odozdo. Lutke se ne koriste samo za lutkarske predstave, već je korištenje lutke u svakodnevnom životu djece važno. lutka je poticajna za stvaralaštvo i kreativnost. Uz maštu, djeca i odrasli mogu bilo koji predmet ili dio tijela „oživjeti“. lutka kao posrednik između odgojitelja i djeteta pomaže odgojitelju da dijete opusti, da pridobije njegovu pažnju, da se dijete otvori, komunicira o problemima koje ima, da se osjeća ugodno, a djetetu lutka pomaže u rješavanju konflikata, povećava samopouzdanje, upotpunjuje igru. lutka ima veliku vrijednost u djetetovom životu, i može postati sredstvo za psihološko proučavanje djece.

Ključne riječi: dijete, igra, lutkarstvo, odgojitelj, scenska lutka

SUMMARY

Puppetry is a performing art in which the puppet is the mediator between the actor and the audience. The puppet plays a big role in the child's life, as well as in emotional, social and cognitive development. The primary media in puppetry is the puppet, which is the fundamental, expressive medium of that art. The puppet is available to everyone, it is easily made from various waste materials, moreover your own body parts can be used for animation. Types of puppets are *ginjol*, *zijevalica*, shadow puppets, *javajke*, marionette. Puppets can be

divided according to the mode of movement, therefore we have hand puppets, puppets on a stick and puppets on strings. We can also divide them according to the position from which they are animated, and these can be puppets that are animated from above and puppets that are animated from below. Puppets are not only used for puppet shows, but their usage is also important in everyday life of children. The puppet encourages creativity and originality. Children and adults can revive any object or a body part by using their imagination. The puppet as the mediator between the educator and the child helps the educator to relax the child, to gain his attention, it helps child to open up to educator, to communicate about problems he/she has, to make him/her feel comfortable. The puppet helps the child to resolve conflicts, increases self-confidence, complements the game. The puppet has a great value in a child's life and can become a mediator for psychological study of children.

Keywords: child, game, puppetry, educator, stage puppet

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. HRVATSKO LUTKARSTVO	2
2.1 Dječje kazalište u Osijeku	3
3. LUTKA	4
3.1. Ginjol	6
3.2. Zijevalica	7
3.3. Lutke sjene.....	7
3.4. Javajka	8
3.5. Marioneta.....	9
4. IZRADA LUTKE ZIJEVALICE	11
5. SCENSKE LUTKE U DJEČJIM VRTIĆIMA	12
5.1. Dijete i scenska lutka	12
5.2. Odgojitelj i scenska lutka	14
6. OSVRT NA LUTKARSKU PREDSTAVU	17
7. LUTKARSKI IGROKAZ.....	20
8. ZAKLJUČAK	23
9. LITERATURA	24
10. PRILOZI.....	25

1. UVOD

Da bi oživjeli lutku potreban joj je glas i pokret, isto tako svoj pokret i glas možemo dati svemu što nas okružuje, različitim predmetima, svojim dijelovima tijela, nema granice. Lutka je važno odgojno obrazovno sredstvo koje potiče kreativnost, koje ima važnu ulogu u emocionalnom, socijalnom i spoznajnom razvoju djeteta. Dijete će se prije povjeriti lutci nego odraslome, pa tako lutka pomaže odgojitelju da razumije djetetove potrebe, strahove, želje, a odgojitelj lutku treba prihvatiti kao suradnika, kao posrednika za komunikaciju s djetetom, te uz lutku djetetu pomoći da se osamostali, da razvije pozitivnu sliku o sebi i da zadovolji svoje potrebe. Lutka u djetetu budi stvaralaštvo i njegovu maštu kroz lutkarske igrokaze i izradu lutaka. Temu mog rada odabrala sam zbog važnosti prihvaćanja lutke kao posrednika od strane odgojitelja. Lutke pomažu djeci u komunikaciji, u razgovoru o nekom problemu koji imaju, u razvoju stvaralaštva i svakodnevnih vještina, lutke djeci pomažu i da sagledaju situaciju iz tuđe perspektive. Lutka je posrednik između odgojitelja i djeteta, te tako odgojitelj kroz komunikaciju preko posrednika lutke, na različite načine ima mogućnost utjecaja na djetetovo ponašanje. Lutka je posrednik koji omogućuje da djeca koja imaju problem, koja su u svađi, koja su u strahu, koja su sramežljiva, nesretna, ili pak žele povjeriti svoju tajnu, pomoću lutke verbaliziraju svoje potrebe te tako lakše pronađu rješenje. Lutka je važno pomagalo u razvoju djece. Odrastao čovjek barem na trenutak može odlutati u djetinjstvo i prisjetiti se lutaka s kojima se igrao. S lutkom uvijek možeš biti dijete. Svijet lutaka i lutkarstva je svijet igre, humora, kreativnosti, fantastike, taj svijet ne poznaje granice između ljudi, životinja, biljaka, predmeta, taj svijet jednak je za svakoga i budi u meni veliku radost i maštu. Lutka zahvaljujući pokretima i govoru postaje „živa“, uz malo mašte i kreativnosti stopalo, prst, koljeno, otpadni materijal ili olovka mogu „oživjeti“. „Lutke svojom ličnošću, humorom i intimnošću čine da dječje duše ožive, da ih mi odrasli vidimo i jedni se drugima približimo“ (Bastašić, 1988). Uživam u stvaranju, kreativnosti, neograničavanju, mašti.

2. HRVATSKO LUTKARSTVO

Nekoliko je profesionalnih lutkarskih kazališta u Hrvatskoj, Gradsko kazalište lutaka Split, Zagrebačko kazalište lutaka, Kazalište lutaka Zadar, Gradsko kazalište lutaka Rijeka te Dječje kazalište u Osijeku. Ovih pet profesionalnih lutkarskih kazališta dobili su svoje obnovljene prostore i poboljšani su im uvjeti za rad. Lutkari koji su desetljećima u lošim uvjetima posredovali djeci bajke i priče, dobili su obnovljen i čaroban prostor.

Godine 1610. na Hvaru je sagrađena prva općinska kazališna zgrada u Europi, a Hrvatska je, kada je riječ o povijesnim kazališnim oblicima, u svemu išla u korak s Europom. „ Prvi kazališni zapis, o jednoj liturgijskoj drami, potječe iz 11. stoljeća. U 16. stoljeću Dubrovnik i mnogi drugi dalmatinski gradovi žive punim i autentičnim kazališnim životom.“ (Foretić, 1997, 4)

Lutkarstvo se kao skroman oblik kazališne umjetnosti pojavljivao na različitim mjestima, po sajmovima, po bogatim plemićkim i građanskim kućama, a između dva rata javlja se kao znatnija djelatnost u okviru organizacije „Hrvatskog sokola“.

Ljudi koji su stvorili profesionalna lutkarska kazališta u Hrvatskoj su samouki ili su imali skromno lutkarsko iskustvo, oni su voljeli lutke i djecu. „ Samouk je bio i najveći hrvatski kreator lutaka i lutkarski scenograf Branko Stojaković, koji je razvio osobenu poetiku, za koju su vezani najsmioniji prodori i najveći dometi ne samo zadarskog Kazališta lutaka.“ (Foretić, 1997, 6)

U početku su lutkarske tehnike bile tradicionalne, a marioneta je bila sinonim za lutku, uz koju se kasnije javljaju i ručna lutka i lutka na štapu.

U 20. stoljeću lutkarstvo i prostor profesionalnih lutkarskih kazališta se kvalitetno mijenja, postaje značajnije, pridaje se važnost društvenoj i umjetničkoj funkciji. Kazališta izlaze iz svog prostora, izlaze ususret djeci po vrtićima i školama te okolnim mjestima.

2.1 Dječje kazalište u Osijeku

Tridesetih godina 20. stoljeća u Osijeku se nalaze četiri lutkarska kazališta. Prva marionetska predstava Sokolskog lutkarskog kazališta bila je 31. prosinca 1935. godine. Budući da su Česi izvrsni u lutkarstvu, oni su i na području Osijeka, kao i u ostalim profesionalnim lutkarskim kazalištima, prenosili svoja znanja i umjetnost iz svoje zemlje.

Početkom pedesetih godina osnovano je Lutkarsko kazalište (1952.), a Dječje kazalište „Ognjen Prica“ koje je usmjereno dječjem uzrastu smješteno je u Donjem gradu, gdje i danas djeluje kao Dječje kazalište, a od početka često gostuju u okolici Osijeka, ali i u Zagrebu i šire. Dugotrajan boravak slovačkih lutkara u Dječjem kazalištu „Ognjen Prica“ utjecao je na promicanje tehnike ginjola i lutke na štapu uz sudjelovanje glumaca ispred paravana, ali i na oblikovanje njegova repertoara, no na temelju stečenog znanja stvorio se i neovisan put.

Osječki lutkari izloženi su nepogodama koje su zahvatile grad Osijek za vrijeme Domovinskog rata 1991. godine, te je kazalište višekratno bombardirano i zgrada je oštećena. Rat nije omeo Dječje kazalište od organiziranja festivala i gostovanja na različitim festivalima po drugim gradovima.

Danas je to Dječje kazalište Branka Mihaljevića u Osijeku, koje djecu vodi na bajkovita i čudnovata putovanja, a ime je dobilo po Branku Mihaljeviću, čija je predstava „Zeko, Zriko i Janje“ u režiji Ivana Baloga, postala simbolom Kazališta i na repertoaru je, u različitim postavama, od 1958. godine.

(Prilog 1. Dječje kazalište Branka Mihaljevića u Osijeku)

3. LUTKA

Lutka je posrednik između glumaca i publike u lutkarstvu kao scenskoj umjetnosti. Lutka je mnogoznačna, može biti igračka, modna lutka, porculanska ili plastična, scenska lutka itd. U lutkarstvu je lutka pokretna figura, odnosno scenska lutka koja je namijenjena scenskoj izvedbi na pozornici. Glumac lutkar manipulira lutkom, objektom, predmetom ili nekim dijelom tijela te ga „oživljava“. Lutkine mogućnosti su velike, pune iznenađenja i neograničavanja. Velika je pogreška vezati umjetnost lutkarstva samo uz djecu. „Lutkarstvo je sinteza umjetnosti koja u sebi objedinjuje likovni, glazbeni, dramski, plesni i književni izraz, pa stoga nudi bezbrojne mogućnosti kreativnog izražavanja kako za djecu, tako i za odrasle.“ (Županić BeniĆ, 2009, 8)

Lutke se dijele prema načinu pokretanja (rukom, štapom ili koncima). Ručne lutke su ginjol i zijevalica, lutke na štapu su javajke, lutke za kazalište sjena i velike lutke, a lutke na koncima su marionete. Lutke još možemo podijeliti i prema poziciji s koje se animiraju, te su tako lutke koje se animiraju odozdo ručne lutke i štapne lutke, a lutke koje se animiraju odozgo marionete na koncima i marionete na žici.

Bastašić (1988) navodi kako je jedna njegova mlađa pacijentica izjavila da u lutkama spavaju mnoge priče, samo ih treba probuditi. Ova rečenica me potakla na razmišljanje, na vraćanje u moje djetinjstvo. Prisjećam se lutaka iz svog djetinjstva, vraćaju me u bezbrižne dane i kada bolje razmislim, svaka od njih u sebi krije neku priču, anegdotu. Neke lutke bude u meni sreću, radost, dok me neke rastuže i prisjete na teške trenutke, no svaku od njih čuvam i za mene imaju veliku vrijednost.

Lutke možemo izraditi od raznih neoblikovanih materijala, od kartona, papira, spužve, vrećice, čarape, od rukava. „Oživjeti“ možemo i bilo koji dio tijela, odjeću ili obuću, ili predmet koji nam je nadohvat ruke. Nekom predmetu možemo dati određeno značenje, neovisno o njegovoj namjeni. U lutkarstvu nema ograničenja, dovoljna je mašta.

„Lutka je neživa, ali zahvaljujući pokretu oživljava i tako kao neki imaginarni fokus omogućuje pretapanje intimnog, iskustvenog, nesvjesnog u glumca i publike.“ (Bastašić, 1988, 8)

Iako igrač lutki posuđuje glas, on se s njom poistovjećuje, a ipak je odvojen od nje. Djeca razumiju „kao da“ igre, odnosno igre zamišljanja, i razlikuju igrača od lutke, no djeca s težim

psihičkim poremećajem ne uspijevaju razlikovati lutku od zamišljenog bića koje ona predstavlja.

Djeca su kreativna puna mašte, u mogućnosti su kartonsku kutiju pretvoriti u krokodila, čarapu u zmiju, čašu u djevojčicu. Uz lutku kao posrednika moguće je ostvariti veću bliskost i bolje razumijevanje djeteta.

„U igri lutkama lakše se prepoznaju konfliktne situacije nego u igri igračkama.“ (Bastašić, 1988, 11)

Baš kao i glumci lutkari, i odgojitelji trebaju vjerovati u moć lutke, jer lutka odgojitelju može pomoći u brojnim situacijama. Djeca lutki vjeruju i lutka za njih ima iste probleme kao i oni, iste strahove i iste želje za igrama, dok odgojitelja gledaju kao nekoga tko predstavlja autoritet. Majron i Kroflin (2004) navode da djeca vjeruju da odgojitelji ne znaju za tajne koje oni govore lutci, iako lutku oživljava odgojiteljeva ruka, i da je to moć koju samo lutka ima.

U budućem radu kao odgojitelj, lutku zamišljam kao pomoćnika koji će mi pomoći u početnoj komunikaciji s djecom, od prvih vrtićkih dana kako bi lutka djeci izrazila dobrodošlicu pa sve do učenja boja, pravila sobe dnevnog boravka, novih pojmova, za ostvarivanje veće bliskosti i boljeg razumijevanja djece te se nadam da ću uz lutku steći njihovo povjerenje.

Kada djeca sama izrađuju lutke, zaista nije bitno kako one izgledaju, slične li doista mišu ili zecu, bitno je da dijete vjeruje da je to miš ili zec. Lutke možemo načiniti i od naših stopala, koljena, prstiju, dlanova. Uz malo mašte, sve oko nas možemo oživjeti i djeci izvesti igrokaz koji će ih zabaviti, ali i pružiti njima mogućnost stvaranja i sudjelovanja u igrokazu, kako ne bi bili samo promatrači.

Lutka djetetu pomaže i sagledati situaciju iz tuđe perspektive, ona je sredstvo za obogaćivanje djetetovog emocionalnog i socijalnog potencijala, a sve je to preduvjet za emocionalnu inteligenciju, toleranciju i sposobnost empatije.

Kada je lutka u rukama djeteta, ona mu daje mogućnost rješavanja problema i konflikata na njegov način, prevladavanje frustracija, može pomoći u razvitku djetetovih individualnih sposobnosti, u vještini komuniciranja s okolinom i građenju pozitivne slike o sebi. Dijete lutki može povjeravati svoje tajne, želje, strahove.

3.1. Ginjol

Ginjol lutku još nazivamo i lutkom rukavicom, jer je to jedna od ručnih lutaka koja se navlači na ruku poput rukavice i pokreće se pomicanjem prstiju, rotacijom šake i podlaktice. Ona ovisi o finim pokretima naših prstiju. Ova vrsta lutaka je djeci najzanimljivija, jer kada ju animiraju mogu kontrolirati i uživjeti se u lutkarsku igru.

(Prilog 2. Skica ručne lutke – ginjol)

Bezlične ginjol – lutke koje obično služe za vježbu pokretanja ručne lutke mogu biti stiroporne kuglice ili kuglice od spužve kao glava, a gola ruka kao tijelo, a animator položajem ruke, pokretom i govorom daje karakter i emocije lutci.

(Prilog 3. Bezlična ginjol-lutka, kuglica od spužve)

Ginjol – lutku odabiremo kada želimo koristiti lutkine ruke tako da u njima držimo rekvizit, kada priča ima mnogo likova koji se izmjenjuju, a manje animatora, i kada želimo izvesti predstavu u bilo kojem prostoru bez obzira na uvjete. Ova ručna lutka je dobra za odgojitelje početnike jer je jednostavna izrada i animacija koja omogućuje da se lutkar, i dijete užive u priču i lik. Ovu vrstu lutaka vole i djeca jer ih lako animiraju u igri, pa ih je poželjno imati u dječjim vrtićima.

U 18. stoljeću ručne lutke doživjele su procvat zbog mogućnosti izvođenja predstava na ulici.

„Ginjol ili izvorno franc. Guignol danas je kod nas sinonim za ručnu lutku, no iza tog imena krije se „običan“ mali lutak navučen na ruku animatora, okrugle glave, velikih očiju, crvenih obraza, prćastog nosa i široka osmjeha.“ (Županić Benić, 2009, 18)

Kada govorimo o anatomiji ginjola, vrlo je jednostavna lutkarska forma, sastoji se od tri elementa, predimenzionirane glave, izraženih ruku i tijela, odnosno haljine koja prekriva ruku animatora, no najizraženiji dijelovi lutke su glava i ruke.

(Prilog 4. Skica kostima ginjola)

Kada pokrećemo odnosno animiramo ginjol-lutku, ruka animatora je tijelo lutke, dok glavu pokreće kažiprst, a palac i srednji prst pokreću lutkine ruke.

(Prilog 5. Način animacije ginjola)

(Prilog 6. Ginjol lutka miš, osobna izrada)

3.2. Zijevalica

Zijevalica je još jedna ručna lutka koja se animira navlačenjem na ruku, no zijevalica ima usta koja otvaraju prsti lutkara. Ova lutka se upotrebljava kada je najizraženiji govor. Zijevalicom kao i ginjol lutkom prikazujemo i ljudske i životinjske likove, kao i druge izmišljene likove.

(Prilog 7. „Anatomija“ zijevalice)

Složenost lutke zijevalice može biti najjednostavnije načinjen od čarape i gumbima umjesto očiju, sve do složenijih lutaka koje su namijenjene za filmsku i televizijsku produkciju.

Lutka zijevalica sastoji se od glave na kojoj su izražena usta koja se mogu otvarati i zatvarati, i tijela na kojem se mogu pomicati ruke i noge. Usta zijevalice se najviše ističu, kako bi se postigao dojam da lutka govori, tim ustima zijevalica može pjevati, zijevati, kašljati, jesti, ugristi itd. Glava je najvažniji dio zijevalice. Tijelo zijevalice, ako ga lutka ima, je manje bitno, najvažnija je glava, a tijelo može biti i tkanina, ili čarapa koja predstavlja vrat i prekriva ruku do lakta. Kada tijelo zijevalice ima i ruke i noge koje se pomiču, tada lutku pokreću dva lutkara, odnosno animatora, jedan pokreće glavu i ruke, a drugi noge. Animatori trebaju biti usklađeni.

Animator pokreće zijevalicu tako da mu je jedna ruka u glavi lutke, rukom otvara i zatvara usta lutki, palac je na donjoj čeljusti, a ostali prsti su na gornjoj čeljusti. Animator lutku drži iznad glave ili ispred svog tijela.

Kao i za ginjol, za najjednostavniju zijevalicu koje možemo animirati u dječjim vrtićima, dovoljan je paravan u visini animatora, ako se radi o predstavama, lutkari su obučeni u tamnu odjeću kako bi više istaknuli lutku koju animiraju.

(Prilog 8. Lutka zijevalica zec, osobna izrada)

3.3. Lutke sjene

Lutka sjene jedina je lutka koja nije vidljiva kao predmet, ona je samo sjena koja ne oponaša čovjeka ili životinju, već njihovu sjenu koju stvara svjetlost.

(Prilog 9. Skica animacije lutke sjene)

Lutka sjene nalazi se između izvora svjetlosti i platna, a animator ju rukama pokreće iza platna. Lutke sjene su dvodimenzionalne i plošne, izgledaju kao sličice koje pokreću animatori, mogu biti transparentne ili siluete, obrisi kojima su jasno vidljivi obrubi koji ocrtavaju lik. Lutke sjene primjerene su za pričanje djeci već poznatih priča.

Još jednostavniji oblik ovog lutkarskog izraza su ruke kao sjena, kod kojeg se možemo igrati vlastitim rukama kako bi stvorili sjenu od životinjskih ili ljudskih silueta, te se mogu stvarati i preobrazbe likova kada zec postane pas, a pas me može pretvoriti u pticu.

(Prilog 10. Ruke kao sjena)

Ovakva igra ruku kao sjena, najjednostavnija je, jer su nam potrebne ruke, platno i izvor svjetlosti.

„Razlikujemo dvije vrste lutaka sjena. Prvu skupinu čine transparentne sjene izrađene od prozirnih materijala (tradicionalni materijal bila je istanjena koža, a u novije vrijeme koristimo različite plastične folije ili svilu). Drugu skupinu čine lutke sjene izrađene od neprozirnih materijala poput papira, kartona ili šperploče, a pritom se na platnu projeciraju samo tamne siluete.“ (Županić Banić, 2009, 59)

Za lutku sjene potrebno nam je platno ili ekran, svjetlost i oblik lutke.

Tijelo lutke animiramo žicom koja završava drvenom hvataljkom, no iako imaju samo jednu kontrolnu žicu, o pokretu ovise pokretni zglobovi, tj. koliko ih je.

Svjetlost lutki sjeni daje život na platnu ili ekranu, te je vrlo bitno pronaći odgovarajuće svjetlo i njegov smjer, izvor svjetlosti može biti svijeća, svjetiljka ili reflektor koji osvjetljavaju platno otpozadi.

3.4. Javajka

Javajka je lutka na štapu koju pokrećemo pomoću štapa i žica. Javajka ima najviše mogućnosti te se pojavljuje u različitim oblicima. Ova lutka je jednostavna, i svako dijete može izraditi svoju lutku. Dimenzije nisu ograničene i nema pravila. Županić Benić (2009)

javajku opisuje kao trodimenzionalnu štapnu lutku koja ima tijelo i kontrolni mehanizam odnosno štap koji pokreće glavu lutke unutar koje je ugrađena žica koja prolazi kroz tijelo lutke te se njima pokreću ruke.

Glava je trodimenzionalna koju pokreće štap, te trup i ruke koje pokreće žica. Donji dio tijela lutke je haljina koja prekriva ruku animatora koji štapom animira lutku. Glava je glavni dio lutke, kao i kod ginjol lutke. Ostale dijelove tijela lutke, ramena, trup, ruke čine zasebnu cjelinu.

(Prilog 11. Anatomija javajke)

Klasična javajka animira se odozdo, animator je iza paravana jednom rukom drži za štap i animira glavu, dok drugom rukom žicama animira ruke lutke. Paravan je u visini animatora, a lutke se pojavljuju iznad.

Postoje i javajke koje su vođene ispred animatora, na povišenoj pozornici, takve lutke su veće, tzv. lutka hibrid i imaju glavnu vodilicu gdje je štap pričvršćen na vrat. Takvu lutku mogu pokretati i dva lutkara, jedan glavu i ruke, a drugi noge. Animatori su obučeni u crno, i okvir scene je često crn kako bi lutke došle do većeg izražaja. Kod takvih lutaka hibrid, glava može biti kao u zijevalica, a zbog načina animacije na stolu zovemo ih i stolne lutke.

3.5. Marioneta

Marionete su najsloženija lutkarska forma, pokreću ih konci. „Sastoji se od figure pokretnih udova, niti konaca i kontrolnog mehanizma koji je najčešće križnog oblika. Niti konaca pričvršćene su na lutku i kontrolni križni mehanizam koji lutkar drži u ruci.“ (Županić Banić, 2009, 88) Kako pomičemo konce, tako pomičemo i željeni dio lutke, na taj način marioneta može klimati glavom, mahati, pljeskati, hodati, plesati, skakati...

Kako su konci pričvršćeni na lutku, kontrolni mehanizam omogućuje lutkaru da pomoću njih pokreće željene dijelove lutke. Konci mogu biti glavni konci, tj. konci koji nose lutku, konci koji kontroliraju pokret i konci za specijalne efekte, kao što je npr. pokretanje kapaka na očima ili otvaranje i zatvaranje usta. Upotreba osam ili devet konaca na marionetama, minimum je za najjednostavniji oblik takve lutke.

(Prilog 12. Marionete)

„Marionetski križ“ ili kontrolni mehanizam koji pokreće marionetu lutkar drži u ruci i pomoću njega animira lutku, potežući konce.

(Prilog 13. Primjeri kontrolnih mehanizama)

Što manje konaca ima marioneta, to je lakše animiranje lutke. Animacija marioneta izvodi se na tri načina. Pokretanjem kontrolnog mehanizma, potezanjem niti ili konaca rukama te kombinacijom jednog i drugog.

Kostim lutke detaljan je i realističan, kostim može pratiti određene stilove, te može posjedovati nakit, cipele, razne frizure... Kostim ovisi o temi predstave i materijalima od kojih je lutka napravljena.

Županić Benić (2009) navodi kako se lutkar pri animaciji marionete kreće po sceni animirajući marionetu ispred sebe, vidljiv je, u tamnoj odjeći i često prekrivene glave, gledajući kroz mrežu.

4. IZRADA LUTKE ZIJEVALICE

Glava ove lutke, a i većine drugih vrsta lutaka, treba biti u prvom planu jer njome komuniciramo s okolinom. Potrebno je najviše naglasiti glavu koje mogu krasiti oči, nos, uči, brkovi, zubi, a najvažnija su velika usta. Zijevalica je vrsta ručne lutke koja je prepoznatljiva po otvaranju i zatvaranju usta, te ju koristimo kada lutka treba puno govoriti ili pjevati. Djeca vole ovu vrstu lutaka, vole animirati zijevalice, te je bitno da ih djeca mogu i lako izraditi od čarapa ili rukava stare majice.

Za izradu lutke zijevalice, potrebno je prvo skicirati lutku, kako bismo odredili izgled i detalje lutke. Potrebno je pripremiti materijal i pribor za izradu zijevalice, a to je: spužva, vata, karton, čarapa, ljepljivo, škare, kuglice za oči, vuna za brkove, i sve što vam padne na pamet kako bi istaknuli detalje lutke.

Na tvrđem kartonu, nacrtamo dva jednaka polukruga koja će biti usta lutke. Na cijele površine s jedne strane ljepljivom zalijepimo staru čarapu, dio gdje idu nožni prsti je gornja čeljust, a dio gdje ide peta je donja čeljust, a produžetak čarape prekriva ruku animatora. Čarapu možemo ukrašavati na razne načine, ovisi o liku koji smo odabrali, hoće li to biti životinja ili čovjek. Tako dobijemo osnovu za zijevalicu, gdje su najviše istaknuta usta lutke. Umjesto kartona to može biti i spužva, pa lutke mogu žvakati, kašljati, iskriviti usta...

(Prilog 14. Skica zijevalice od čarape)

Na glavu možemo sašiti ili prilijepiti uči, oči, brkove, njušku, uši, kosu, grivu i razne druge detalje.

(Prilog 15. Lutka zijevalica zec, osobna izrada)

5. SCENSKE LUTKE U DJEČJIM VRTIĆIMA

„Scenska lutka u dječjem vrtiću svojom profinjenom i osebnom stimulacijom dovodi dijete u stanje uzbuđenosti, ushita i razigranosti. Pokreće njegov misaoni, fantazijski i emocionalni svijet i omogućuje da dijete riječima izražava svoj sve bogatiji i složeniji intimni doživljaj svijeta.“ (Pokrivka, 1985, 21)

Dijete koje animira scensku lutku, oživljavanjem lutke zamišlja svoj svijet koji stvara igrom. Dijete u igri lutkom manipulira onako kako želi, oponaša zamišljene likove ili već poznate likove iz priča ili crtića, ulazi u svijet mašte i ponaša se onako kako u stvarnom svijetu ne može. Dijete lutka uvijek iznenađuje i oduševljava te zadržava interes kod djeteta. Lutke koje su namijenjene predškolskoj djeci trebaju imati mogućnost jednostavnog pokreta, ne trebaju biti preteške ili prevelike, kako bi ju dijete moglo držati, te čitav prostor treba biti jednostavan i zanimljiv djetetu.

Najpogodniji tipovi scenskih lutaka za igru djece su:

1. Štapne lutke u mnogim varijantama,
2. Ginjol lutke,
3. Lutke sjene,
4. Plošne lutke,
5. Lutke na prstima,
6. Marionete u najjednostavnijoj formi.

Scenski prostor za igru djece sa scenskim lutkama treba biti jednostavan, lagan i pokretan paravan koji je prilagođen visini djeteta.

Igre sa scenskim lutkama u dječjim vrtićima su spontane, slobodne i stvaralačke.

5.1. Dijete i scenska lutka

U igri scenskim lutkama dijete razvija govor, misli i osjećaje, kreativnost.

Pokrivka (1985) navodi kako će dijete mlađe predškolske dobi upotrijebiti lutku kao vanjski oslonac u igri, kao potporu u igri.

Dijete u mlađoj predškolskoj dobi živahno manipulira scenskom lutkom, lutka je u središtu njegove igre. U početku dijete pokazuje zadovoljstvo samim time što posjeduje lutku, što može istraživati lutku na razne načine, lupanje njom, prevrtanjem, opipava lutku, rasteže ju. Dijete koristi kratke rečenice koje su često gramatički nepravilne, nema dovoljno riječi da bi se izražavalo, misao mu je brža od govora, pa dijete koristi pokrete, mimiku...

Dijete starije predškolske dobi u igri scenskom lutkom, manje koristi motoričke aktivnosti, a više scenski izraz. „U igri lutkom izražava se u dužem monološkom i dijaloškom govoru koji je logički povezan. Upotrebljava i složenije gramatičke strukture koje su u skladu s razvojem njegova mišljenja.“ (Pokrivka, 1985, 25)

Igre djeteta sa scenskim lutkama zaista pridonose razvoju govora, ogledalo su govornog izraza predškolske djece. Uz scensku lutku, jezik postaje predmet igre, što znači da dijete jezik ne upotrebljava samo u svrhu komunikacije. Dijete uz igru lutkom često stvara i nove riječi. Igre sa scenskom lutkom odišu emocionalnošću, mogu doprinijeti emocionalnom rasterećenju, izgrađuju svoj svijet, igrom se razvija socijalizacija u grupi, djeca se zbog druge djece trude da govore što jasnije i razumljivije.

Djeca u svoj mali svijet maštom unose čudesne, zamišljene svjetove i doživljaje koji ga ispunjavaju srećom, djetetova mašta nema granice. Djetetu jedan neoblikovani predmet može poslužiti kao beba ako ga drži u naručju, može plakati i smijati se, ako taj isti predmet odloži na pod, tad predmet postaje automobil, kamion, može trubiti i voziti po zamišljenoj cesti.

I najjednostavnije lutke pokreću dijete na kreativnost. Lutke mogu i djeca izrađivati i koristiti ih u svojim igrokazima. Kada dijete samo izradi svoju lutku, nije važno kako ona izgleda i sliči li doista npr. zecu, bitno je da dijete vjeruje da je to doista zec. Ni lutka koja je izrađena na najsavršeniji način može biti nekorisna u odgoju i obrazovanju ako ju ne oživimo u igrokazu. Ne smijemo dopustiti da lutka bude običan ukras na polici sobe dnevnog boravka, ona gubi svrhu ako se dijete njome ne može igrati, jer lutka živi samo u rukama animatora, koji može biti odgojitelj ili dijete.

„Lutka može biti izuzetno motivirajuće sredstvo za obogaćivanje i senzibilizaciju djetetovog emocionalnog i socijalnog potencijala jer zahtjeva da se dijete prilagodi situaciji u kojoj je lutka i njezinom načinu percepcije.“ (Majron, Kroflin, 2004, 36)

Najvažnije je djetetu dati lutku, jer dijete tada uređuje svijet na svoj način. Zajedničke i grupne dječje igre su također važne jer su znak socijalizacije i omogućuju djetetu kognitivni i emocionalni rast, uče komunicirati, razvijaju društvene vještine, te mogu riješiti manje konflikte tijekom igre.

Djeca preko posrednika lutke mogu nam svašta govoriti, o svojim strahovima, sreći, željama, tajnama. Djecu treba poticati na simboličku igru jer ona djeci pomaže da sagledaju situaciju i iz tuđe perspektive. Dijete koje ima lutku u ruci, može nam pokazati što mu smeta, što ga veseli i koje znanje od njega možemo očekivati. Djeca koja su društveno izolirana i koja postižu slabije rezultate, mogu se pokazati izrađujući lutke ili animacijom istih.

Često lutkina riječ djeluje na dijete snažnije od riječi odgojitelja ili neke druge odrasle osobe, dijete se uz lutku emotivno veže, i tijekom igre intenzivno proživljava sve događaje i situacije kroz koje prolazi i lutka, iako dijete zna da je lutka predmet koji pokreće odgojitelj.

5.2. Odgojitelj i scenska lutka

Odgojitelj u stvaralačkim igrama sa scenskim lutkama treba prvo stvoriti uvjete da bi se djeca igrala. Odgojitelj treba njegovati ovakav način igre i motivirati djecu razgovorom, lutkama, glazbom, pjesmom, plesom, zagonetkom, pričom, i što je najvažnije poticati djecu svojom igrom. Odgojitelj izvodi kratke igre kao što su lutkarske improvizacije u što se ubrajaju monolog, dijalog, ples, pantomima, te kratke igrokaze, dramatizacije pjesama i dr.

Odgojitelj svojom igrom djeci prikazuje mogućnosti svake lutke, ne nameće, upozorava djecu na čist i izražajan govor, te potiče veselje i želju za igrom.

U mlađoj odgojnoj skupini odgojitelji su većinom suigrači u igri, odgojitelj može predložiti temu, pripremiti djecu za igru, no nikako ne smiju nametati svoje mišljenje i izravno formirati sadržaj dječje igre, treba pustiti da sve teče spontano i neočekivano, dječja mašta je neograničena, i ne trebamo ih sputavati i podejnjivati. Važno je da odgojitelj potiče djecu na igru, pruža im sve potrebno za igru, te da djetetu pokaže da dijete može samo osmisliti sadržaj igre i da tijekom igre osjeti da samo stvara onako kako ono želi. Odgojitelj ne treba očekivati

od djece sadržaje igre prema nekom svom unaprijed zamišljenom načinu, po nekom modelu, već da prema psihofizičkom razvoju djeteta i njegovoj individualnosti cijeni i promatra igru.

Pokrivka (1985) navodi da poticaji za stvaralačke igre sa scenskim lutkama u dječjim vrtićima mogu proizlaziti i iz likovnih aktivnosti djeteta, doživljavanja umjetničkih djela, likovnih kreacija odgojitelja, znanja iz prirode i društvene sredine.

Osnovne forme igara sa scenskim lutkama koje odgojitelj izvodi su lutkarska improvizacija, lutkarski igrokaz i lutkarska dramatizacija i adaptacija umjetničkih tekstova. Igre odgojitelja sa scenskim lutkama, razlikuju se od predstava u profesionalnim lutkarskim kazalištima, one su jednostavne i imaju velik utjecaj na odgoj djeteta u dječjem vrtiću, jer i najjednostavnija i najmanja igra scenskom lutkom objedinjuje različite umjetnosti, poput likovne umjetnosti, glume, literature i glazbe, pa djeluje stimulativno na dječja osjetila. Odgojitelj u svojim lutkarskim igrama često posjeduje moralne vrijednosti koje su značajne za razvoj ličnosti djeteta, to su većinom pravednost, dobrota, prijateljstvo, hrabrost...

„Igre odgojitelja sa scenskim lutkama mogu utjecati i na širenje vidokruga znanja djeteta iz područja prirode i društvenog života (o biljkama, životinjama, o radu ljudi itd.). Osim toga, igre mogu pomoći djetetu pri usvajanju početnih matematskih pojmova, u prometnom i zdravstvenom odgoju i drugim odgojno-obrazovnim područjima.“ (Pokrivka, 1985, 39)

Odgojitelj za igru scenskim lutkama može koristiti bilo koju vrstu lutke, ovisno o tome kako ovladava pokretima i držanjem lutke. Odgojitelj za igru može koristiti i samo svoje dijelove tijela, poput ruku, navlači rukavice, čarape, na prst stavlja kuglu od spužve i sl. Uz malo mašte, odgojitelj može oživjeti svoje prste, koljena, stopala, što će djecu oduševiti i nasmijati, pomoći će u uspostavljanju dobrih odnosa u sobi dnevnog boravka, a takva aktivnost pomaže i da dijete stvori pozitivnu sliku o sebi.

Odgojitelj ponajprije treba vjerovati u moć lutke, jer lutka odgojitelju može pomoći u prezentaciji odgojno-obrazovnih sadržaja. Lutka odgojitelju može pomoći u motivaciji djece, jer djeca lutki vjeruju. Iako vole svoje odgojitelje, oni su ipak odrasli i predstavljaju autoritet, dok djeca lutke gledaju kao „jedno od njih“, gledaju na lutku kao nekoga s kim dijele iste probleme, strahove, zanimanja, želju za igrom, interese. Iako znaju da lutka oživi u rukama odgojitelja, oni ipak vjeruju da tajne koje su povjerali lutci, odgojitelji za njih ne znaju.

Lutkarska improvizacija je osnovna forma lutkarskih igara koje izvodi odgojitelj u dječjem vrtiću i ona je preduvjet za neke složenije lutkarske forme, to mogu biti monolog, dijalog, ples i pantomima.

Da bi lutkarska improvizacija odgojitelja imala svoju vrijednost, potrebno je da odgojitelj ispunjava neke zahtjeve kao što je originalnost, ne korištenje stereotipa, ponavljanja, slatkorječivosti, sentimentalnosti, da je pun nježnosti i zaigranosti, da igra odgojitelja ponekad uz spontanost i nespretnost podsjeća na dječju igru, da se govorno oblikuje čisto i jasno, lutkarski funkcionalno, da u zapletu nema grubih sukoba lutaka, da svi elementi lutkarske improvizacije variraju od čistog lirizma do humora.

Lutkarskim improvizacijama odgojitelj se može koristiti u raznim situacijama u odgojno-obrazovnom procesu koji su neočekivani ili se ne mogu uvijek predvidjeti. Improvizirati lutkom možemo u rješavanju konflikata, u neočekivanim situacijama poput teškog odvajanja od roditelja, pa nam tako neka vesela lutka može pomoći da se dijete lakše rastane od roditelja i prestane plakati. Lutkom kao posrednikom nastojat ćemo se obratiti djevojčici, u pogodnom trenutku. Lutka im pripovijeda o vrtiću, o djeci s kojom će se dijete igrati, o igračkama koje može koristiti u igri i svemu što nas taj dan očekuje, dijete se može postupno smirivati i početi se igrati.

Lutka odgojitelju može pomoći u raznim aktivnostima, kao što je npr. učenje pravilnog pranja ruku, zašto trebamo jesti a zašto spavati, može nam pomoći u učenju nove pjesmice, kao i u ponavljanju one koje djeca već znaju.

6. OSVRT NA LUTKARSKU PREDSTAVU

„Uspavanka za mišića“

Lutkarsku predstavu „Uspavanka za mišića“ pogledala sam online na stranici Dječjeg kazališta Branka Mihaljevića u Osijeku.

Lutkarska predstava „Uspavanka za mišića“, prema tekstu Konstantina Fedorova, režirala je Ljudmila Fedorova. Za scenu, lutke i kostime zadužena je Aleksandra Zubova, dok su autori glazbe Aleksandr Leonov i Olga Gaidamak. Trajanje predstave je 55 minuta.

Priča u ovoj lutkarskoj predstavi nas upoznaje s malenim, neposlušnim, nestašnim mišićem koji ne želi spavati i koji ne sluša majku. Na scenu su postavljene razne veličine kutija koje su pretvorene u životinje, pomiču im se samo usta i surla, te služe kao paravan. Na scenu dolazi razigrani mišić koji se priprema za spavanje, obraća se publici i moli ih da surađuju, da igraju igru u kojoj trebaju reći njegovoj majci mišići, nakon što ona dođe, da mišić već spava.

Lutka mišić, po vrsti je zijevalica, majka mišića također.

Majka mišića pojavljuje se iza paravana, traži mišića i obraća se publici. Publika surađuje.

Mišić proizvodi neartikulirane zvukove, nasmijava publiku i zadirkuje majku mišiću, neposlušan je i odbija njene naredbe. Pokreti lutka su toliko stvarni da izgledaju kao da su živi. Sviđa mi se razigranost u pokretima, igre s vlastitim glasom i zvukovima koje osoba koja upravlja mišićem proizvodi.

Majka mišića mišiću prijeti na razne načine, a na kraju se odluči pozvati „pospane čarobnjake“, na platnu se pokazuje oglas na kojemu pišu upute i broj telefona. Mišić uzima telefon i poziva „pospane čarobnjake“ da joj pomognu mišića staviti na spavanje, mišić postaje uplašen i zbunjen. Na scenu dolaze „pospani čarobnjaci“ uz pjesmu. Oni su ljudi u kostimima, obučeni u kapute i sa šeširom na glavi, nakon plesa skidaju kapute i šešire, i stavljaju „čarobnjačke kape“. Jedan od čarobnjaka uplašio se mišića, iako zbunjeni što ne rade s ljudima već s miševima, nastavljaju s onim što su naumili. Nakon pregovora između majke mišićice i čarobnjaka, čarobnjaci mišići obećaju da će mišića natjerati na spavanje, jer kako kažu, oni su u tome „profesionalci“. Majka mišićica odlazi sa scene, te im je podrugljivo poželjela sreću. Čarobnjaci traže mišića, obraćaju se lutkama kutijama, za to vrijeme mišić je nestašan, skriva se i zadirkuje čarobnjake. Jedan od čarobnjaka preuzima upravljanje lutkom

mišićem izvan paravana, na način da mišić skače po čarobnjaku, a on i ostali čarobnjaci pokušavaju uloviti mišića i skinuti ga s čarobnjaka. Mišić i dalje odbija spavati. Kako je mišić poželio da postane ptica, na scenu dolazi ptica, također lutka zijevalica kojom upravlja jedan od čarobnjaka, također su tu i lutke jajeta i pilića, štapne lutke, javajke kojom upravlja jedan od čarobnjaka. Ptica mišiću govori da se pretvori u pilića, uči ga ključati. Mišić trči ispred pilića, uzbuđen uzvikne da je pobijedio i da je on najbolji pilić. Ptica Violeta mu odgovara da je on najgluplji pilić. Jer ne zna da prva ide mama Violeta. Majka Violeta poziva svoje piliće pod krilo i uspavljuje ih, pod krilom je i mišić koji se pretvara da je pilić, no ponovno odbija spavanje. Mama Violeta mu naređuje da spava, on odbija, ona odustaje i sa pilićima odlazi iza scene. Čarobnjaci i mišić dolaze do zaključka da je ipak zanimljivije biti mišić nego pilić, i govore da bi se trebao ispričati majci mišići zbog neposluha. Mišić to potvrđuje, „trebao bih“, „trebao bih i spavati kao poslušan miš“. Čarobnjaci ga ušuškavaju u krevet, pohvaljuju ga, no mišić ipak odustaje. Govori čarobnjacima da bi on ipak postao žaba, jer su one vesele i po cijelu noć krekeću skaćući po lokvama. Na scenu dolazi žaba, lutka zijevalica, kojom upravlja čarobnjak. Žaba je vesela te skaćući pjeva pjesmu Rega-rega, izgledala je tako stvarno i živo.

Mišić i žabica se upoznaju. „Znaš li ti kreketati?“ upitala ga je žaba. Mišić ne zna kreketati, ali joj pokazuje da zna skakati. Lutkom žabicom dok skače, upravljaju dvije osobe, jedna upravlja glavom odnosno ustima, a druga nogama. Žaba pokazuje mišiću kako žabe skaču, skaćući po cijeloj sceni. Žaba mišića naziva punoglavcem i „usporenim snimkom“ mu pokazuje svoje skakanje, čarobnjaci usporeno pokazuju pokrete žabe, luke kojoj pomiču tijelo i glavu. Mišić se divi, žaba mu govori da se noću spava, a da će ujutro doći da vježbaju skakanje. Mišić ponovno ljutito odbija, žaba odlazi. Mišić poziva čarobnjake na telefon, pitajući kada će mišić zaspati, na što mišić odgovara „nikada!“. Mišić sada želi postati „netko pametan“. Na scenu dolazi gospođa štuka, morem (plava tkanina) upravljaju dva čarobnjaka, a lutkom zijevalicom štukom, treći čarobnjak. Mišić je radoznao i zanima ga kako je to živjeti pod vodom, štuka proizvodi neartikulirane glasove, ne može pričati jer je pod vodom, a čarobnjak mišiću odgovara da mu je štuka rekla da isproba sam. Mišić uskače u vodu, njime upravlja čarobnjak izvan paravana, mišić pliva i otežano govori pod vodom, u pozadini se čuju podvodni zvukovi u bućkanje vode. Mišić iskače iz vode, upravljanje njime preuzima druga osoba iza paravana. Čarobnjak govori mišiću kako štuke cijelu zimu prespavaju, a ako mišić želi biti mudar poput štuke, morat će naučiti cijelu zimu prespavati. „Prespavati?“ začuđeno upita mišić. Mišić odbija biti mudar i spavati poput štuke, a štuka odlazi. Mišić umornim čarobnjacima govori da želi čarolije, sve ovo mu je dosadno. Mišić želi postati nešto

čarobno. Na scenu dolazi čarobno stvorenje, ždrijebe s krilima, lutka na štapu. Ždrijebe pjeva i pleše, leti po sceni, njime upravlja čarobnjak. Mišić se divi ždrijebetu, sjeda na njega i kreću u vožnju. Ždrijebe govori mišiću da ako želi postati čaroban kao on, mora spavati, te potom odlazi. Mišić ponovno odbija spavati. Čarobnjaci se obraćaju publici i govore im da će pozvati svoju staru znanicu. „Ovo je posljednji put mišiću. Hoćeš li leći i spavati?“, „nipošto!“ odgovara mišić. Čarobnjaci mu govore da onda odlaze, „pa idite!“ odgovara mišić. Mišić postaje uznemiren i uplašen, na sceni je mračno i vlada tišina. Na platnu se prikazuje velika crna mačka pjevajući. Mišić joj govori da se ne smije igrati s njom, a mačka mu odgovara da sve što je rekla i radila njegova mama nije točno, da se slobodno s njom igra, i pruža oko njega svoje velike šape. Mišić doziva mamu u pomoć. Na scenu dolazi majka mišica, obraća se publici, budući da se mačka boji pasa, moli publiku da zajedno laju kako bi otjerali mačku. Svi u publici laju, a mačka odlazi. Na sceni se ponovno pojavilo svjetlo, mišić grli svoju mamu i obećava joj da više nikada neće biti neposlušan. Mišić govori i kako odmah ide spavati, da je umoran. Majka mišica uspavljuje mišića, na scenu se vraćaju čarobnjaci i upitaju publiku što misle što mišić sada sanja, a na platnu se pokazuje ono što mišić sanja. Mišić je napokon zaspao.

Ova lutkarska predstava me nasmijala i oduševila. Iako je ova predstava namijenjena djeci, ja sam uživala. Svaki preneseni pokret, igra s vlastitim glasom i zvukovima koje možemo proizvesti su očaravajući. Lutke su zaista izgledale kao da su žive, i potpuno mi je jasno zašto djeca u lutke imaju povjerenje, zašto im vjeruju i govore svoje tajne prije nego odraslima. Lutka je bitna za cjelokupan rast i razvoj djeteta, pa tako smatram da je lutka mišić na djecu ostavila veliki dojam i da im je uspjela prenijeti svoju važnu poruku. U zagrljaju majke, najsigurniji smo, budi poslušan i zadovoljan sobom!

7. LUTKARSKI IGROKAZ

U stvaranju lutkarskog teksta ulazimo u svijet mašte i zamišljenoga, a trebamo izaći izvan okvira, stereotipa i standardnih tema i sadržaja. Kako bismo mogli napisati lutkarski igrokaz za dijete, moramo poznavati dječji svijet, u jednom dijelu sebe posjedovati to djetinjstvo i razigranost. Kako bismo pisali za djecu, moramo poznavati psihofizičke sposobnosti djeteta. „Primjerice, druga je godina doba mnogih strahova. Dijete se može bojati jakih zvukova, mraka, vjetra, kiše, tamnih boja, stranih lica, odvajanja od majke... Dijete od 3 do 4 godine već povezano priča o nedavnim događajima i iskustvima, postavlja pitanja: zašto?, kada?, kako?. Sklono je verbalnoj drskosti. Za dijete od 5 godina vrlo je važno poticati maštovitost i kreativnost u igri davanjem ideja za variranje „ što bi, kad bi?“. Važno je odrediti granice između stvarnosti i mašte. Šestogodišnjaku je pričanje važno koliko i sama igra, ono zna dramatisirati priču, zna planirati pri rješavanju problema, prikuplja različita iskustva i sl.“ (Perić Kraljik, 2005, 116)

Odgovornik pri pisanju lutkarskih igrokaza djeci, tekst treba pisati prema namjeni za određeni uzrast djeteta.

Sljedeći primjer lutkarskog igrokaza sama sam napisala.

IGRA SLOVA

LIKOVİ:

MAČAK ČIČAK

ĆUK

ĐURĐICA, djevojčica

PATLIDŽAN

VJEVERICA JELICA

CVIJET

Paravan uređen sa svim slovima od papira i kartona koji su oslikala i obojila djeca.

Lutke su ginjol i zijevalice.

MAČAK ČIČAK (*maše djeci*): Pozdrav svima koliko vas ima! Mačak Čičak mi je ime i upoznat ću vas ja sa svime. Slova su jezika dio, (pokazuje slovo č djeci izrađen od kartona) a meni slovo Č zaista je mio. Začuje se zvonko u riječima mnogim, u zanesenom brijaču, u vrijednom kopaču, u susjedu oraču. U mliječnom doručku ja ga ipak volim, (*rukom čačka zube*) pročačkam zube i još jednu porciju molim. Brčiće masne počeshlam krasno, čačalicu pod zub i poviknem jasno: (*glasnije poviče i u ruci drži slovo č od kartona*) Č se skriva u punoj čaši, u četvrtku koji iza srijede praši, u zbroju dva i dva – (*upita djecu koliko je dva plus dva?*) broju četiri, to svatko zna! O slovu sličnom ćuk zna nešto više, pozdravite ga glasno, na grani on se njiše (*Odlazi iza paravana*).

ĆUK (*polako se pojavljuje iza paravana*): U noći pjevajući svi poznaju mene, ćudljiv sam, kažu, i vrebam iz sjene. (*Djeca pokazuje slovo ć od kartona*) Slovo Ć volim i njemu se veselim, s radošću vam ga predstaviti želim. Pišući, plešući, pjevajući srećemo to divno slovo, Ć je i u sreći vrlo bitan, pogledajte ovo (*skoči od sreće*). Sakrilo se ono u šareno cvijeće, u pamćenje starca, u sićušnog bubamarca. U složnu braću što kuću grade, u najžuće zvijezde što se noću nebom gnijezde, u voće sočno, u obećanje moćno (*Odlazi iza paravana*).

ĐURĐICA (*izlazi iza parava i skakuće*): Hej, tu sam i ja, Đurđica, koja sve o slovu Đ zna (*Pokazuje djeci slovo đ napravljen od kartona*). Ono se nalazi u smeđem kaputu, u hrđavom kutu, u mlađahnom dječaku, u omeđenom sokaku. (*Šapuće*) Šapnuo mi netko da je Đ sreo u čađavom dimnjaku (*upita djecu tko bi to mogao biti?*)

PATLIĐAN (*prekida djevojčicu i ubacuje se*): Đurđice, tvoje slabašno Đ i njegove riječi ništa mi ne znače (*Đurđica gleda u Patlidžan*).

ĐURĐICA (*odgovara uzrujano i ljuto*): Heeeeeej! Stanii, pa tvoj reda sada nije, ti bi što prije hvalisao sebe. (*okreće se prema djeci i nastavlja*) U smuđevom ribnjaku. Vrtić je moja sigurna lađa, koja je čak i od grožđa slađa...

PATLIĐAN (*ponovno prekida djevojčicu i ubacuje se*): Stop!! Dosta si pričala, glava me već boli, slovo Đ ionako nitko ne voli. (*pokazuje mišiće*) Ja sam snažniji, veći, jači i pametniji od svih slova!

DURĐICA: *(nastavlja uplakano)* Hhhtjeelaa sam vam ppriijateljji moji samo rrrećii da meni jujutarnje buđenje problem nije, operem zube, *(šmrca)* umijem se i u vrtić što prije. *(ostaje iza paravana i gleda u Patlidžan koji joj se podsmjehuje).*

PATLIDŽAN: Napokon si završila! Već sam drijemati počeo od tvojih dosadnih priča. *(obraća se djeci)* Sigurno ste jedva čekali da čujete mene?

(Patlidžan se obraća djeci i Đurđici) Poslušajte me svi i moćnim DŽ izgovorite moje ime, PATLIDŽAN!! *(djeci govori da ponove za njim riječ patlidžan, riječ ponavljaju i djeca i Đurđica)* – Patlidžan zovu mene, u hladnjaku s džemom provodim vrijeme *(Dok Patlidžan govori djeci, Đurđica pogledava u Patlidžan pa u djecu).* Jaaaa sam vam djeco najjače slovo, naaaajveći sam i naaaajbolji i bit će sve po mojoj volji!!!

Dva slova DŽ čine *(pokazuje djeci slova D i Ž napravljena od kartona, te ih spoji u DŽ)*, oni su glavni dio moje jačine. Osim u mene, DŽ se sakrilo u pidžamu pospane žene, u zelenu džunglu, u šaljivdžiju na uglu. Zavuklo se i u budžet bogatuna i u srdžbu sirotana. Pa tako dok bogatun džip vozi, sirotan prazni džep nosi. *(Đurđica i Patlidžan odlaze iza paravana)*

VJEVERICA JELICA *(Pojavljuje se hvalisavo iza paravana):* Ime mi je Vjeverica Jelica, što se to dogodilo i tko se to hvalisa? Jaaaa sam najljepša i mene svi znaju, predstavница *(pokazuje slova J i E napravljena od kartona)* slova J i E u ovome kraju. U proljeću, djedu pa čak i u medvjedu nalazimo ova slova, u snježnom snjegoviću, u sjenici ispod krova. U svjetlosti kojom vas sunce kiti. U savjetu koji svakom treba, u velikom medvjedu zvjezdanog neba. U mjesecu i zvjezdicama koje noću sjaje, u jajetu koje snagu daje. *(Odlazi iza paravana)*

CVIJET *(Pojavljuje se iza paravana i obraća se djeci veselim tonom):* Posljednji sam, ali ne i manje vrijedan, predstaviti ću vam se iako sam žedan. *(Pokazuje djeci slova I, J i E spojene od kartona)* Slova I, J i E čini moje ime, najljepši sam cvijet i ponosim se time. IJE nalazimo u bijelom snijegu, u visokom brijegu. Skriva se ono u mačkinom mlijeku, u bakinom lijeku, u životnom vijeku. U krijesnici koja svijetli noću, u osmijehu kakav od vas hoću *(naglašava djeci da želi vidjeti njihov osmijeh).*

(Veselo poviče) Završimo ovu igru sretno, slova su bitna, zapamtite jedno *(iza paravana se vraćaju svi likovi i svi zajedno u glas govore):* SVA SLOVA JEDNAKO SU BITNA, I ONA VELIKA I ONA SITNA! SLOVA NAM POMAŽU DA RIJEČ STVORIMO I S PRIJATELJIMA GOVORIMO! *(Odlaze sa scene mašući djeci i naklanjajući se)*

8. ZAKLJUČAK

Pomoću lutke odgojitelji djecu potiču na komunikaciju, kreativnost, pjesmu, ples, igru, lutka potiče djetetov kognitivni razvoj. U lutku djeca imaju povjerenja, misle da je i ona dio njih, stoga je vrlo bitno prisutstvo lutke u dječjim vrtićima, a i u dječjim domovima. Igra lutkom je simbolička igra, pa je kao takva vrlo bitna za razvoj djeteta. Lutka je sredstvo pomoću kojeg se dijete razvija u cijelosti, pa kao takva treba biti iskorištena i zastupljena u svim sobama dnevnog boravka u odgojno obrazovnim ustanovama. Svo znanje koje imam o lutkarstvu i scenskoj lutci prenosit ću na djecu u budućem radu. U igri scenskim lutkama vraćam se u djetinjstvo, mogu postati sve o čemu maštam. U budućem poslu lutku želim uvesti kao posrednika između mene kao odgojitelja i djece. Smatram da lutka ima veliku ulogu u životu djeteta, te da će neke svoje strahove, tajne, brige, sukobe, ali i sreću, veselje i interese koje ima, prije podijeliti s lutkom nego s odraslom osobom, odnosno sa mnom kao odgojiteljem. Smatram da lutke u dječjim vrtićima ne trebaju biti samo u svrhu lutkarskih predstava i igrokaza, već i u razgovoru, u učenju novih pjesama i pojmova, u otkrivanju svijeta. Lutka nam nudi mnoštvo mogućnosti, te mi je cilj da lutka oživi među djecom, da djeca ne budu pasivni promatrači, već da aktivno sudjeluju u nastanku lutke, lutkarske predstave i ostalih mogućnosti koje lutka nudi.

9. LITERATURA

Bastašić, Z. (1988). *Lutka ima i srce i pamet*. Zagreb: Školska knjiga.

Bogner-Šaban, A., Foretić, D., Kroflin, L., Seferović, A. (1997). *Hrvatsko lutkarstvo*. Zagreb: Targa.

Hicela, I. (2010). *Dijete odgojitelj i lutka*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Ladika, Z. (1970). *Dijete i scenska umjetnost*. Zagreb: Školska knjiga.

Majaron, E., Kroflin, L. (2004). *Lutka... divnog li čuda!* Zagreb: Denona d.o.o.

Pokrivka, V. (1985). *Dijete i scenska lutka*. Zagreb: Školska knjiga.

Županić Benić, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*. Zagreb: Denona.

Članak u časopisu

Perić Kraljik, M. (2005). PISANJE LUTKARSKIH IGROKAZA ZA DJEČJE VRTIĆE. *Život i škola*, LI(14), 116-125.

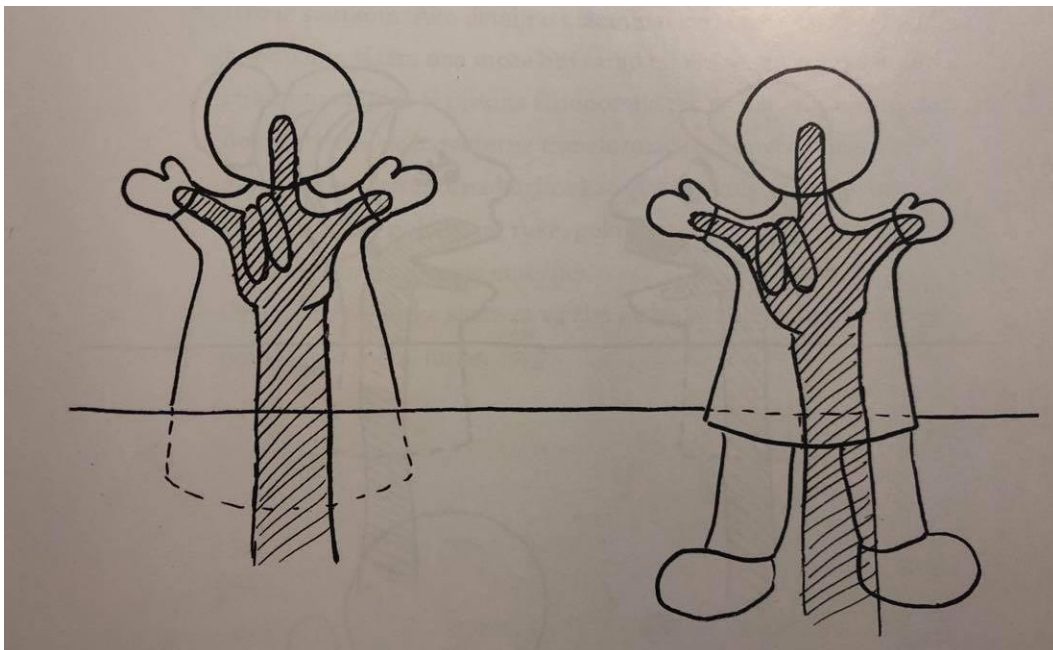
Bogner-Šaban, A. (1986). Povijest lutkarstva u Hrvatskoj od 1916-1985. *Dani Hrvatskog kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, 12 (1/1986), 251-263.

10. PRILOZI

Prilog 1. Dječje kazalište Branka Mihaljevića u Osijeku

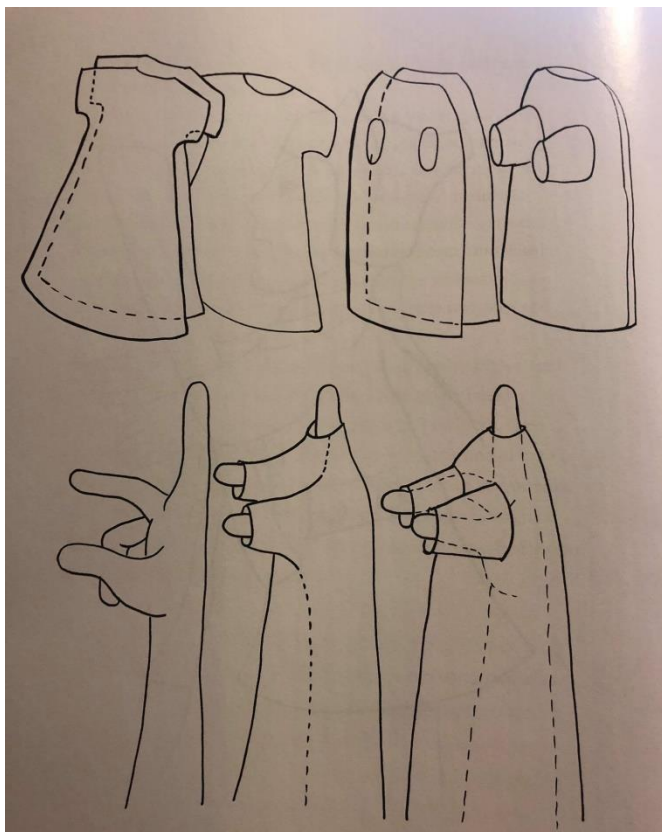
Prilog 2. Skica ručne lutke – ginjol

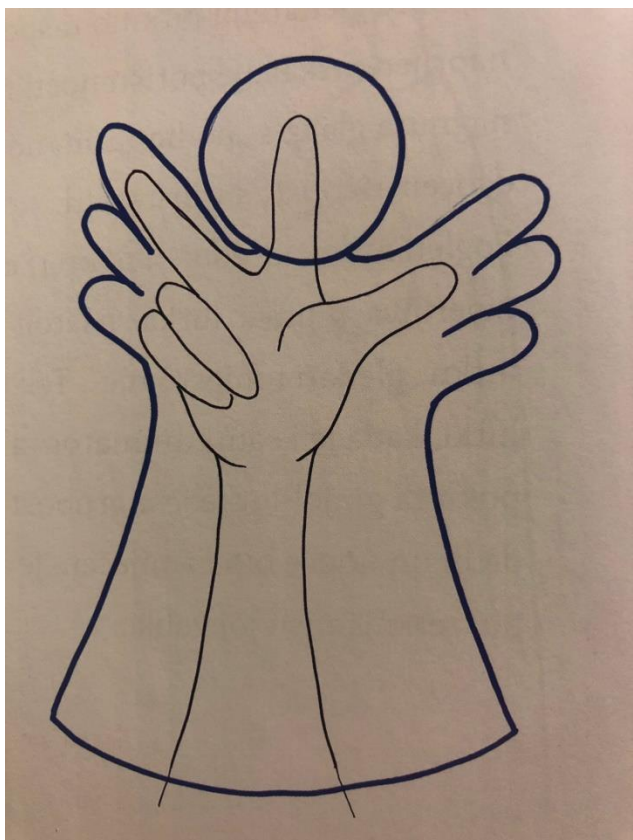
Prilog 3. Bezlična ginjol-lutka, kuglica od spužve

Prilog 4. Skica kostima ginjola

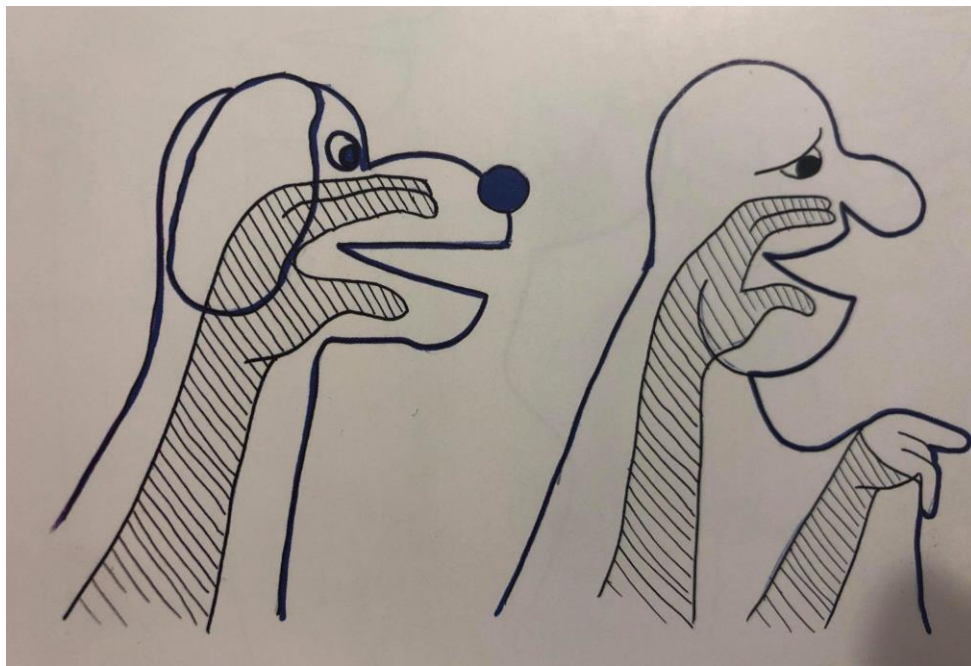
Prilog 5. Način animacije ginjola

Prilog 6. Ginjol lutka miš, osobna izrada

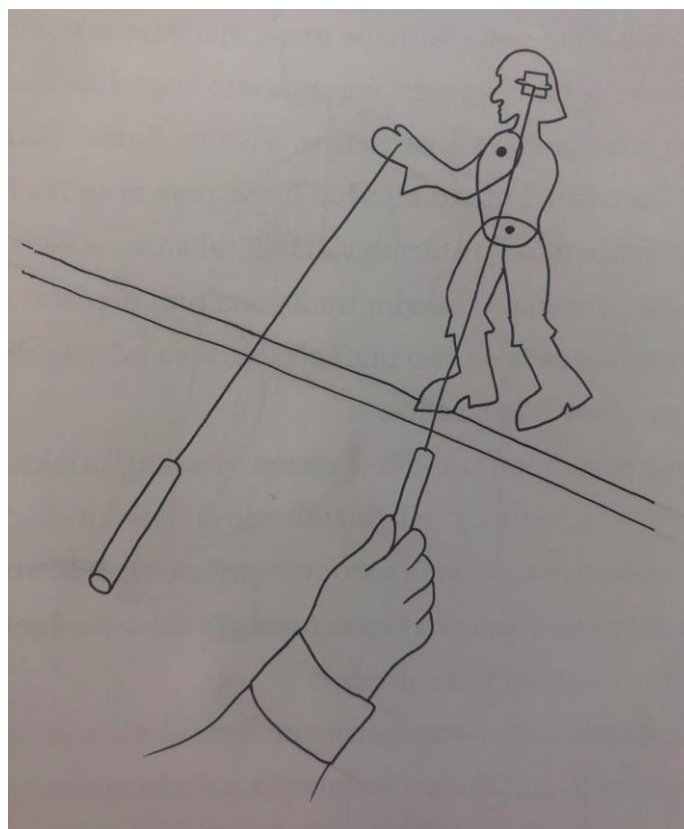
Prilog 7. „Anatomija“ zijevalice

Prilog 8. Lutka zijevalica zec, osobna izrada

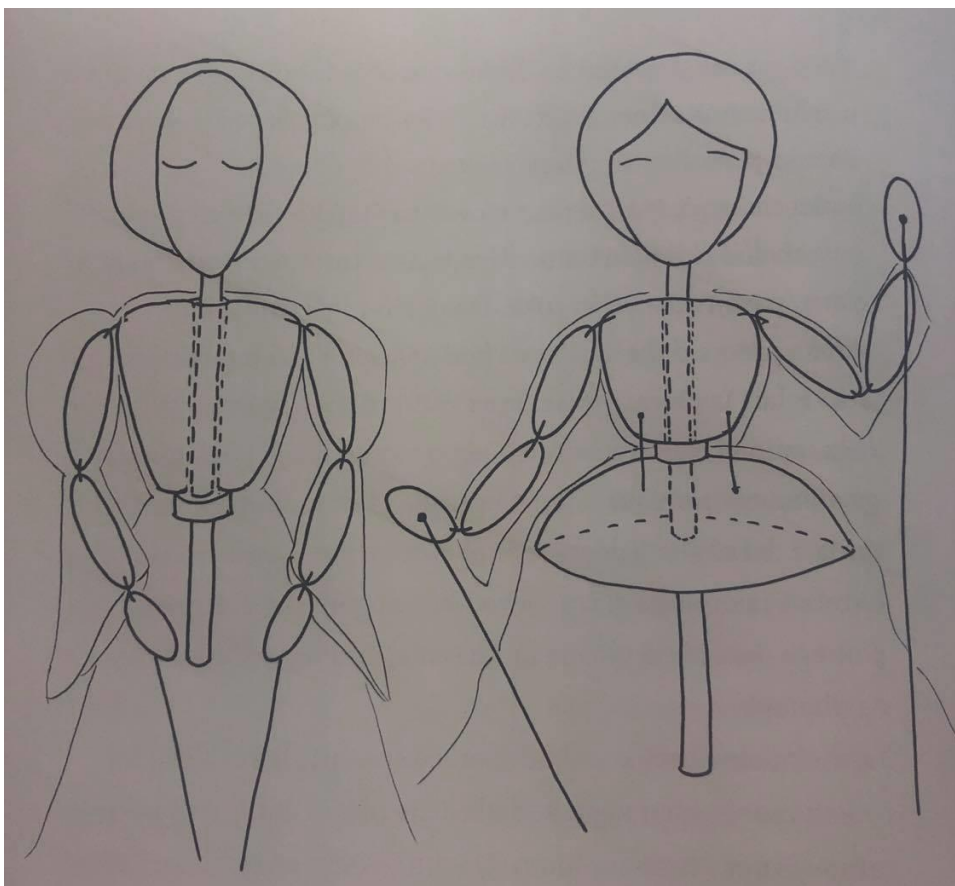
Prilog 9. Skica animacije lutke sjene

Prilog 10. Ruke kao sjena

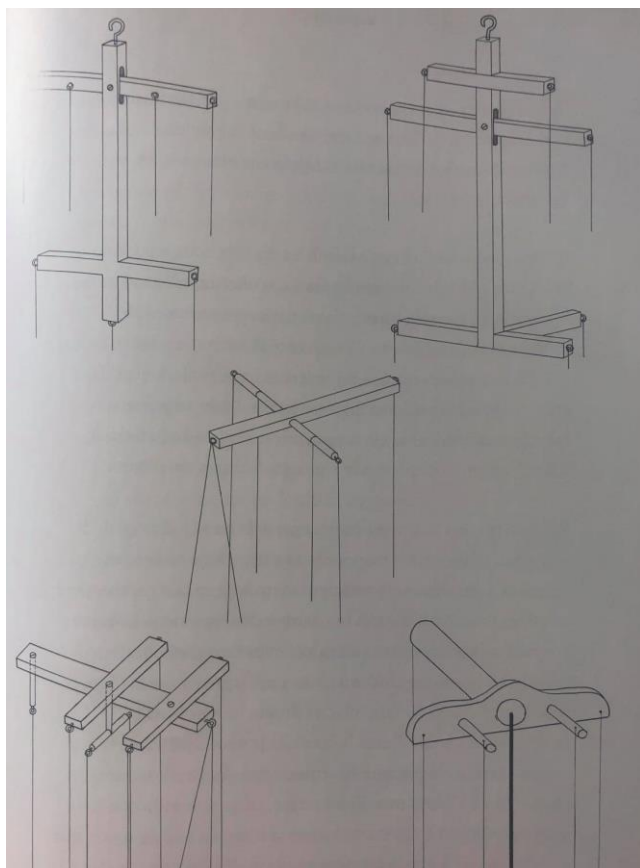
Prilog 11. Anatomija javajke

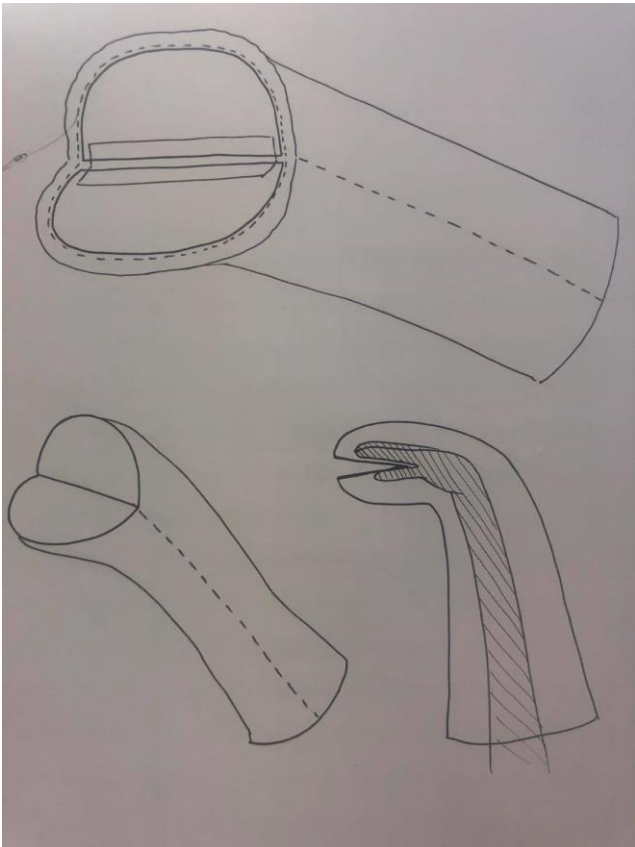
Prilog 12. Marionete

Prilog 13. Primjeri kontrolnih mehanizama

Prilog 14. Skica zijevalice od čarape

Prilog 15. Lutka zijevalica zec, osobna izrada

